

Розділ II. ПРОБЛЕМИ І СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Part II. PROBLEMS AND CONTRADICTIONS OF MODERN CULTURAL PROCESS

УДК 351.85:304.(477)

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ 2022-2023 рр.**

Купрійчук Василь – доктор наук із державного управління, професор,
провідний науковий співробітник відділу екранної культури та інформаціоналізму
Інституту культурології НАМУ, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-7229-1749>

DOI: [https://](https://kvm1968@ukr.net)
kvm1968@ukr.net

Розглянуто проблему розвитку державного управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах війни як одного з головних чинників формування української національної ідентичності, невід'ємної складової всесвітнього культурного доробку людства в сучасних реаліях. Узагальнено, зокрема, результати діяльності центральних органів державної влади та органів місцевого самоврядування в проведенні єдиної державної політики у збереженні культурних надбань під час повномасштабного російського вторгнення в Україну. Зосереджена увага на особливостях розуміння нинішнім управлінським істеблшментом ролі культурної спадщини в процесах креативної розбудови національної державності та пріоритетності конкретних зусиль влади під час воєнного стану починаючи з лютого 2022 р. у цій царині. Запропоновано заходи з підвищення ефективності державного управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах війни. Наголошено, що саме культурна спадщини – фундаментальне джерело формування національної самосвідомості, й є найбільш вразливою сферою у системі національної культури, яка повсякчас зазнає зовнішніх деструктивних впливів за умови, що досить часто ефективні рішення перебувають на перетині протилежних інтересів держави як головного суб'єкта збереження культурних надбань і зацікавлених громадських об'єднань та рухів, з одного боку, та суб'єктів господарчої діяльності – з іншого, а також загального небажання впроваджувати новації, визнані світовим співтовариством. Зазначено, що її змістовне наповнення, інституційне та нормативно-правове забезпечення мають суттєві недоліки, які з високою ймовірністю можуть позначитися не лише на її майбутньому розвитку, але й загальному стані культурної сфери, патріотичному вихованні молодого покоління та формуванні національної ідентичності українців. Концептуалізовано науковий підхід у визначенні найбільш ефективних сучасних напрямів реформування діяльності та збереження пам'яток культури в Україні.

Ключові слова: державне управління, охорона культурної спадщини, воєнний стан, державна політика, повномасштабна війна, російська агресія.

Постановка проблеми. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану має свої особливості та механізми розвитку, що потребують окремих наукових досліджень для вироблення пропозицій щодо пріоритетів і напрямів підвищення ефективності управління окремими інституціями під час протистояння російській агресії. Однак, для вирішення вказаного завдання необхідно адекватно оцінити ті інституційні трансформації, які відбуваються в сфері культури, а також окреслити коло першочергових змін, яких потребує система прийняття управлінських рішень у сфері охорони культурної спадщини та механізм розробки стратегічних планів на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Методологія дослідження визначається його метою й поєднує у собі чотири основні методи – історичний, структурно-функціональний, системний та порівняльний, які в сукупності дозволили, на наш погляд, висвітлити зазначену наукову проблему в усій її повноті та складності.

Мета дослідження полягає в розкритті управлінської діяльності держави у сфері охорони та збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану.

Аналіз фахових досліджень і публікацій. Проблемам, пов'язаним з удосконаленням розвитку державного управління в Україні, упродовж тривалого часу приділяється значна увага вітчизняних дослідників. Так, теоретико-методологічні фундамент науки «Державне управління» закладений працями В. Авер'янова, В. Бакуменка, К. Ващенко, Л. Гаєвської, С. Дубенко, В. Князева, Ю. Ковбасюка, В. Лугового, П. Надолішнього, Н. Нижник, О. Оболенського, І. Розпуценка, С. Серьогіна, Ю. Сурміна та ін. У даній роботі автор спирався на дослідження вітчизняних фахівців із зазначеної проблематики, зокрема –

В. Винниченко [2], Л. Бойко [1], Ю. Богущкий [5], Н. Гончаренко [4], С. Заремба [6], М. Міщенко [11, 12], М. Шандрук, О. Юрченко-Микита [7] та ін.

Виклад основного матеріалу. Запровадження воєнного стану 24 лютого 2022 р. в Україні викликало шоківий вплив на різні сфери життєдіяльності держави і суспільства, зокрема і на сферу охорони культурної спадщини. Повномасштабне російське вторгнення спричинило і продовжує спричиняти серйозні руйнування закладів культури та об'єктів культурної спадщини. Станом на кінець березня 2023 р. зафіксовано щонайменше 580 знищених або пошкоджених об'єктів культурної спадщини, постраждали понад 1373 об'єкти культурної інфраструктури. Втрати пограбованих українських музеїв, архівів та інших закладів культури продовжуються російськими загарбниками. Лише в Херсоні за попередніми підрахунками з обласного краєзнавчого музею російсько-окупаційною владою викрадено майже 23.217 предметів, а також 37 інвентарних книг [16]. Усе це завдало збитків спадщині й культурним об'єктам Україні приблизно на 2,6 млрд. \$ США, а культура, туризм, спорт і розваги втратили 15,1 млрд. \$ доходу з моменту масштабного вторгнення.

Збереження культурної спадщини, як одного з головних чинників формування української ідентичності, є обов'язком держави. У ст. 54 Конституції України зазначається «...держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» [8].

У текстах провідних галузевих нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у пам'яткоохоронній сфері, зокрема законах України «Про охорону культурної спадщини», «Про культуру», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» послідовно визначено роль культурної спадщини у системі національної культури як її основи [12]. Тож, саме шанобливе ставлення до історії та культури, збереження та раціональне використання об'єктів культурної спадщини з боку структури органів державної влади та громадськості має позитивний вплив на міжнародний імідж України.

Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану має свої особливості розвитку, що потребують окремих наукових досліджень задля вироблення дієвих пропозицій щодо пріоритетів підвищення ефективності управління у сфері культури під час протистояння російській агресії.

Культурна спадщина – те багатство, що збагачує кожного, хто вміє ним користуватись. І в першу чергу збагачує духовно. Та між цінністю спадщини та її суспільним усвідомленням й ефективним управлінням та використанням існує провалля. Проблема в тому, що ні система державного управління, навчання й виховання з її суспільними інституціями, ні наявна інфраструктура культури не забезпечують належного формування гідних великої культурної спадщини спадкоємців – вільних і відповідальних громадян [2].

Із моменту російської навали, знищення та масове вивезення російськими окупантами культурних цінностей з території України вражає своїми обсягами. Вони співмірні з діями нацистської Німеччини на окупованих територіях та нищенням цінностей Ісламською державою.

Українські вчені висловили свою стурбованість з приводу «культурної катастрофи, що розгортається», а генеральний директор J. Paul Getty Trust Джеймс Куно засуджує культурні звірства, які скоєні в Україні і продовжують відбуватися надалі [3].

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі ЮНЕСКО) виголосила та опублікувала заяву:

- про глибоке занепокоєння ситуацією в Україні, та вимагає негайного припинення атак на цивільні об'єкти з боку російського агресора;
- про свою кропітку роботу щодо позначення ключових історичних об'єктів країни емблемою Гаазької конвенції 1954 р.
- міжнародно визнаним символом охорони культурної спадщини під час збройного конфлікту;
- про співпрацю з директорами українських музеїв з метою координації зусиль щодо збереження колекцій; здійснення моніторингу пошкоджень культурних об'єктів за допомогою супутникових знімків.

Після бомбардування Росією Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» у Києві, Центр Симона Візенталя закликав ЮНЕСКО вжити негайних заходів для захисту всіх релігійних та культурних об'єктів в Україні.

У березні 2022 р. Міністерство культури та інформаційної політики України проголосило збір інформації щодо руйнування об'єктів культурної спадщини та закликала не поширювати її з метою захисту культурних цінностей та місце перебування або переміщення музейних колекцій під час російської агресії [3], а у квітні Український культурний фонд запустив інтерактивну «Мапу культурних втрат» по всій території України [13].

Окремі управлінські складові діяльності із збереження історичних пам'яток набули матеріалізованих проявів серед волонтерів. Завдячуючи їхньому руху створено міжнародний проєкт «Врятувати українську культурну спадщину онлайн» (*SUCHO*), що має на меті архівацію онлайн-культурних цінностей – контенту різноманітних сайтів, присвяченого національній культурі. Саме в цьому проєкті бере участь понад тисячу бібліотекарів, архівістів та дослідників; до нього долучились Український науковий інститут Гарвардського університету та Альбертський університет [15].

У вересні 2022 р. в Україні зафіксувало понад 500 епізодів пошкоджень та руйнувань об'єктів культури, серед яких 169 релігійних споруд, 75 мистецьких осередків (будинків культури, театрів, кінотеатрів тощо), 52 меморіальних пам'ятників та витворів мистецтва, 45 бібліотек і 36 музеїв та заповідників. Серед постраждалих об'єктів – 23 пам'ятки національного значення та 112 – місцевого [6]. Найбільше злочинів проти культурної спадщини зареєстровано в Донецькій (130), Харківській (108), Київській (80), Луганській (59), Чернігівській (38) та Сумській (28) областях [17].

Знищено Всіхсвятський скит Святогірської лаври в с. Тетянівка, бібліотеку церкви святого П. Могили, Георгіївську церкву в с. Заворичі та Вознесенську церкву в с. Лук'янівка на Київщині, старовинну залізничну станцію в Охтирці на Сумщині, Художній музей ім. А. Куїнджі у Маріуполі, Іванківський історико-краєзнавчий музей, Музей українських старожитностей В. Тарновського у Чернігові, пограбовано десятки музеїв та приватних колекцій. Але це, лише найбільш відомі факти. За їх межами є сотні інших злочинів проти культурної спадщини та тисячі випадків знищення й пограбування культурних цінностей, у т. ч., приватної форми власності – родинних ікон, стародруків, картин тощо [9].

У Житомирській обл. від бомбардування постраждала обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича та Макарівська публічна бібліотека Київської області, що знаходилась у будівлі початку ХХ ст., знищено бібліотеку в с. Підгайне.

У м. Харків пошкоджені Центральна наукова бібліотека університету ім. В. Каразіна, засновану 1804 р.; державна наукова бібліотека ім. В. Короленка, розташовану в будівлі 1901 р.; Центральна бібліотека ім. В. Маяковського; Центральна бібліотека та бібліотеки № 2, 36 і 43 Московського району. Також горіла бібліотека в Барвінківській громаді.

Знищено бібліотеку с. Олександрівка та пошкоджено бібліотеку с. Станіслав на Херсонщині, а в Чернігові частково зруйновано центральну міську бібліотеку ім. М. Коцюбинського, бібліотеку для дітей ім. О. Довженка та обласну бібліотеку для юнацтва. Частково пошкоджено обласну наукову бібліотеку ім. В. Короленка [17].

Значної руйнівної шкоди зазнали і будівлі музеїв. З перших днів від ракетного обстрілу окупантів згорів Іванківський історико-краєзнавчий музей в Київській обл., в якому зберігалися твори народної творчості, зокрема картини М. Примаченко та текстильні роботи Г. Верес.

Частково зруйнований краєзнавчий музей у Бородянці Київської обл. та пошкоджено музей-заповідник М. Коцюбинського в Чернігові, а також обласний художній музей ім. Г. Галагана.

Зазнали пошкоджень та пограбувань історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» в Запорізькій обл., Харківський художній музей, Тростянецький районний краєзнавчий музей, будівля якого є пам'яткою архітектури XVIII-XIX ст. та Охтирський міський краєзнавчий музей, розташований у маєтку поч. ХХ ст. Пошкоджено фасад та частину експозиції Військово-історичного музею в Чернігові. Національний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 р.» у Київській обл.

У Маріуполі знищено художній музей ім. А. Куїнджі та краєзнавчий музей, зруйновано Музей ретрокомп'ютерів, що зберігав понад 500 зразків комп'ютерної техніки від 1950-х до початку 2000-х рр. Також російські окупанти вивезли понад 2000 експонатів трьох маріупольських музеїв (зокрема картини А. Куїнджі та І. Айвазовського) до Донецька. Пограбовано музей «Зірка Полин» у Чорнобилі.

Унаслідок обстрілу згорів Національний літературно-меморіальний музей Г. Сковороди у с. Сковородинівка Харківської обл. та зруйновано школу з єдиним в Україні музеєм російського поета С. Єсеніна в м. Харків [17].

Значних втраг зазнали також і релігійні об'єкти. Окупанти «руського миру» знищили три дерев'яні церкви XIX століття, а саме: церкву Різдва Богородиці (с. В'язівка, Житомирська область); Георгіївську церкву (с. Заворичі, Київська обл.); церкву Вознесіння Господнього (с. Лук'янівка, Київська обл.). Саме ці церкви були в користуванні Українська Православна Церква Московського патріархату (далі: УПЦ МП).

У Донецькій обл. численних руйнувань зазнала Святогірська лавра (УПЦ МП) та зруйновано церкви: Георгіївського скиту в с. Долина; Богородичного скиту в с. Богородичне; Всіхсвятського скиту в с. Тетянівка.

Пошкоджений Миколаївський храм Православної церкви України (далі ПЦУ) в місті Волноваха та знищено будівлю управління Донецької єпархії ПЦУ, розташовану в Маріуполі.

Не уникнув зруйнувань храм пророка Іллі та апостола Андрія Первозванного в селі Мостище на Київщині, а в Луганській області частково зруйновано Свято-Христо-Різдвяний кафедральний собор у Северодонецьку.

У Харкові пошкоджено будівлю курії Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-Католицької церкви, три церкви (УПЦ МП): Успенський собор, Антонієвський храм та церкву Жон Мироносиць. Були пошкоджені Харківська хоральна синагога, храм святого Юрія Переможця (ПЦУ), Преображенський храм (УПЦ МП) на Салтівці, єшиву місцевої єврейської громади та храм Смоленської ікони (УПЦ МП) на Холодній горі. Часткових зруйнувань зазнав баптистський дім молитви в Ізюмі, храм цариці Тамари (УПЦ МП) у П'ятихатках та храм Різдва Богородиці (УПЦ МП) у Дергачах.

У Чернігові пошкоджень зазнав ансамбль Троїцько-Іллінського монастиря та Слеський Успенський монастир. Напівзруйновано церкву святителя Феодосія, пошкоджено Воскресенську, Катерининську та Свято-Казанську церкви й меморіал з каплицею архангела Михаїла на кладовищі Яцево. Значно постраждала і Вознесенська церква в Лукашівці [17].

Окремої уваги заслуговують меморіали та місця поховань. Значної наруги зазнали пам'ятники митрополиту Ігнатію та В. Короленку, пам'ятник воїнам-афганцям у Маріуполі. Зруйновано меморіал всевітньо відомого українського оперного співака, соліста Паризької національної опери, волонтера, учасника Революції гідності та бойових дій на сході України В. Сліпаку поблизу селища Луганське.

У Києві пошкоджено будівлю музею при центрі та пам'ятка XIX ст. – колишня контора прилеглого цвинтаря, а в Київській обл. постраждали братська могила з пам'ятником загиблим у Другій світовій війні в Бучі, пам'ятник Т. Шевченку та статуя архангела Михаїла в Бородянці, два пам'ятники загиблим у Другій світовій війні, пам'ятник воїнам-афганцям та пам'ятник загиблим солдатам Збройним силам України.

Пошкоджено меморіальну стелу учасникам Антитерористичної операції на сході України в Енергодарі на Запоріжжі, постраждало єврейське кладовище в Глухові на Сумщині, а також на території області постраждав пам'ятник 183-й танковій бригаді.

На Харківщині зазнав пошкоджень меморіал «Атака», присвячений загиблим у Другій світовій війні та меморіал жертв нацизму «Дробицький Яр», а в м. Харків ушкоджено меморіал Слави та меморіал жертвам тоталітаризму. Крім того, обстрілами пошкоджено 9 кладовищ міста [17]. Щодо інших об'єктів культурної спадщини, що постраждали в наслідок війни, зазначимо наступне.

У Києві постраждала мала опера на Лук'янівці, а в Маріуполі знищено драматичний театр. У Лисичанську згоріли дві будівлі кінця XIX ст., що належать до бельгійської спадщини міста, а саме будівля казарми содового заводу (нині Лисичанська багатопрофільна гімназія) та будинок директора цього заводу (нині протитуберкульозна поліклініка).

У Одесі пошкоджено Воронцовський палац, а в Тростянці Сумської обл. згорів будинок управителя маєтками Леопольда Кеніга (пам'ятка архітектури національного значення, 1911 р.), де розташовувалась Краснотростянецька лісова науково-дослідна станція. В Охтирці пошкоджено Будинок культури (архітектурна пам'ятка 1914 р.).

У Харкові зруйновано понад 30 об'єктів культурної спадщини, в т. ч. багато дореволюційних будівель, зокрема прибутковий будинок Масловського – архітектурну пам'ятку 1911 р.; будівля магазину «Люкс» (1894 р.); будівля Харківського апеляційного суду (1902 р.); Палац праці (1916 р.) та пожежна частина на Заїківці (1887 р.). Постраждали Харківська обласна філармонія (1859 р.), школа № 7 (1906-1907 рр.) та Харківський художній музей (1912 р.).

Що стосується пам'яток радянських часів, то серед знищених – будівлі Харківської обласної державної адміністрації, обласного управління поліції та економічного факультету Харківського університету (колишній будинок Народного комісаріату праці УСРР). Значних ушкоджень зазнали, Державний інститут із проектування підприємств коксохімічної промисловості, будинок «Слово», будівля Харківської міської ради, театр опери та балету та ін. об'єкти.

У Чернігові зафіксовано понад 20 злочинів проти культурної спадщини, зокрема, пошкоджено колишній будинок окружного суду (нині обласне управління Служби безпеки України) та, частково, зруйновано колишній кінотеатр ім. Щорса (нині обласний молодіжний центр).

Висновок. В умовах воєнного стану пріоритетними напрямками державного управління у сфері охорони культурної спадщини мають стати спільні напрацювання державних органів влади та професійної культурної спільноти, котрі міститимуть чіткі пропозиції, а саме:

– подальший перегляд функцій Міністерства культури та інформаційної політики України, делегування деяких із них іншим, у т. ч. недержавним, суб'єктам (охорона культурної спадщини, музейна діяльність, координація діяльності театрів);

- врахування культурної специфіки регіонів під час проведення реформи місцевого самоврядування з метою збереження базової мережі об'єктів культурної спадщини, збільшення їх фінансової і матеріально-технічної спроможності, урізноманітнення діяльності;
- удосконалення законодавчої бази задля посилення спроможності неурядових організацій, що діють у царині культури, виконувати моніторингові, управлінські, організаційні, наглядові, дослідницькі функції;
- збільшення доступності культурних благ для громадян незалежно від місця проживання, їх активне залучення до участі в культурних практиках, особливо на регіональному та місцевому рівнях;
- підвищення ефективності партнерства держави, структур громадянського суспільства і бізнесу в царині культурної політики через створення механізмів участі інституцій громадянського суспільства у формуванні та реалізації культурної політики, сприяння розвитку волонтерства та благодійництва в культурній сфері, прискорення прийняття Закону України «Про меценатство»;
- розробка та реалізація додаткових заходів для збереження та актуалізація національної культурної спадщини, перетворення її на важливий чинник просвітництва і зміцнення національної ідентичності, передусім у молоді [14].

Світовий досвід свідчить, що запозичення управлінських моделей (від тих, що передбачають розгалужену та ієрархізовану систему державних органів з питань охорони та збереження культурної спадщини, до тих, де аналогічні функції виконують недержавні або напівдержавні автономні структури) може дати позитивний результат, якщо воно здійснюється критично і вибірково, з урахуванням конкретних економічних і політичних умов країни, притаманних їй традицій взаємодії суспільства і влади.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку пропозицій, насамперед йдеться про реалізацію таких аспектів державного управління у сфері охорони культурної спадщини, а саме: подальший перегляд функцій Міністерства культури та інформаційної політики України, делегування деяких із них іншим, зокрема недержавним, суб'єктам (охорона культурної спадщини, музейна діяльність, координація діяльності театрів); врахування культурної специфіки регіонів під час проведення реформи місцевого самоврядування з метою збереження базової мережі об'єктів культурної спадщини, збільшення їх фінансової і матеріально-технічної спроможності, урізноманітнення діяльності; удосконалення законодавчої бази для посилення спроможності неурядових організацій, що діють у царині культури, виконувати моніторингові, управлінські, організаційні, наглядові, дослідницькі функції тощо.

Список використаної літератури

1. Бойко Л. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури як об'єкт наукових досліджень. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 8. С. 42–44.
2. Винниченко В. Відродження нації Ч. 1. Київ; Відень: [З друк. Христофа Райсера Синів у Відні], 1920. 348 с.
3. Ворог руйнує культурні пам'ятки: куди надсилати докази для Гааги? URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/03/9/247740/>
4. Гончаренко Н. К. Історико-культурна спадщина кримськотатарського народу в культурному просторі сучасної України. *Культура пам'яті сучасного українського суспільства: трансформація, декомунізація, європеїзація* / Ін-т культурології НАМ України, 2020. С. 276–297.
5. Засади діяльності пам'яткоохоронних організацій. *Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань* : зб. док. / редкол.: Ю. П. Богущкий, М. І. Яковлев, М. М. Яковина та ін. ; Ін-т культурології Акад. мистецтв України. Київ, 2009. С. 362–408.
6. Заремба С. З. Нариси з історії українського пам'яткознавства / Центр пам'яткознавства НАН України і Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури. Київ, 2002. 204 с.
7. Каталог культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999–2009 рр.) / Упоряд.: М. Ю. Шандрук, О. В. Юрченко-Микита; М-во культури і туризму України, Держ. служба контролю за переміщенням культ. цінностей через держ. кордон України. Київ, 2010. 136 с.
8. Конституція України від 27 червня 1996 р. URL: <https://www.spfu.gov.ua/documents/1757.html>.
9. Культурна спадщина України під російським прицілом URL: https://lb.ua/culture/2022/07/29/524561_zlochini_protiv_kulturi_shcho_kazhe.html.
10. Міністерство культури та інформаційної політики України. 4 верес. (2022). URL: <https://mkip.gov.ua/news/7646.html>.
11. Міщенко М. О. Сучасні способи матеріалізації пам'яті про об'єкти культурної спадщини, які перебувають під загрозою знищення. *Культурологічна думка. Щорічник наук. пр.* Ін-т культурології НАМ України. 2020. № 17. С. 130–138.
12. Міщенко М. О. Вплив національного законодавства про охорону культурної спадщини на процеси євроінтеграції у культурно-мистецькій сфері. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наук. зб.* Вип. 25. Рівне : РДГУ. 2017. С. 186–189

13. Росія нищить культурні пам'ятки України: з'явилася інтерактивна мапа втрат. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/04/6/248121>.
14. Ситник П. К., Купрійчук В. М., Карлова В. В., Небожук Р. А. Принципи децентралізації державного управління у сфері культури. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 89–94.
15. Терабайти проти бомб: як айтишники захищають пам'ятки культури України. URL: <https://www.dw.com/uk/terabaity-protu-bomb-yak-aitishnyky-zakhyshchaiut-pamiatky-kultury-ukrainy/a-61259856>
16. Ткаченко О. Виклики та здобутки української культури під час війни. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9051.html>.
17. Українська культурна спадщина під час російського вторгнення (2022). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%808F_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%808F_(2022)).

References

1. The Constitution of Ukraine dated June 27, 1996. URL: <https://www.spfu.gov.ua/documents/1757.html>
2. Vynnychenko V. Renaissance of the nation Part 1 / V. Vynnychenko. - Kyiv; Vienna: [From print. Khristof Reiser's Sons in Vienna], 1920. - 348 p.
3. The enemy destroys cultural monuments: where to send evidence for The Hague? URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/03/9/247740/>
4. Russia is destroying cultural monuments of Ukraine: an interactive map of the losses has appeared. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/04/6/248121/>
5. Terabytes against bombs: how hackers protect cultural monuments of Ukraine. URL: <https://www.dw.com/uk/terabaity-protu-bomb-yak-aitishnyky-zakhyshchaiut-pamiatky-kultury-ukrainy/a-61259856>
6. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. September 4 (2022.). URL: <https://mkip.gov.ua/news/7646.html>
7. Cultural heritage of Ukraine under the Russian crosshairs URL: https://lb.ua/culture/2022/07/29/524561_zlochyni_protiv_kulturi_shcho_kazhe.html
8. Ukrainian cultural heritage during the Russian invasion (2022). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%808F_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%808F_(2022))
9. L. Boyko. The Ukrainian Society for the Protection of Historical and Cultural Monuments as an Object of Scientific Research / L. Boyko // Bulletin of the Book Chamber. – 2010. – No. 8. – С. 42–44.
10. Principles of activity of monument protection organizations // Monumentology: legal protection of cultural heritage: coll. dock. / edited by: Yu. P. Bogutskyi, M. I. Yakovlev, M. M. Yakovyna and others. ; Institute of Cultural Studies Acad. of Arts of Ukraine. K., 2009. P. 362–408.
11. Honcharenko N.K. Historical and cultural heritage of the Crimean Tatar people in the cultural space of modern Ukraine. The culture of memory of modern Ukrainian society: transformation, decommunization, Europeanization. Institute of Cultural Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2020. P. 276 – 297.
12. Zaremba S. Z. Essays on the history of Ukrainian heritage studies / S. Z. Zaremba; Center for Monument Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine and Ukr. Protection of Historical and Cultural Monuments. - K., 2002. - 204 p.
13. Mishchenko M. O. Modern ways of materializing the memory of objects of cultural heritage that are under threat of destruction. Cultural thought. Yearbook of Sciences. works Institute of Cultural Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. 2020. No. 17. P.130-138.
14. Mishchenko M. O. The influence of national legislation on the protection of cultural heritage on the processes of European integration in the cultural and artistic sphere. Ukrainian culture: past, present, ways of development. Science coll. Vol. 25. Rivne : RDSU. 2017. P. 186-189.
15. Catalog of cultural values stolen from state museums, nature reserves, institutions and private collections (1999–2009) / edited by: M. Yu. Shandruk, O. V. Yurchenko-Mykyta; Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, State movement control service cult. values through the state border of Ukraine. Kyiv, 2010. 136 p.
16. Oleksandr Tkachenko. Challenges and achievements of Ukrainian culture during the war. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9051.html>.
17. Sytnyk P. K., Kupriychuk V. M., Karlova V. V., Nebozhuk R. A. Principles of decentralization of state administration in the field of culture (2020). Investments: practice and experience. No. 2. P. 89–94.

**STATE ADMINISTRATION IN THE FIELD OF PROTECTION
OF CULTURAL HERITAGE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE 2022-2023**
Kupriichuk Vasily – doctor of sciences in public administration, professor, leading researcher of the Department of
Screen Culture and Informationism of the Institute of Cultural Studies of NAMU, Kyiv

The purpose of the article is to scientifically substantiate the influence of cultural policy as a strategic resource on the modernization of the state in modern conditions. It is proven that the development of world civilization in general and the formation of national states in particular testify that culture is the main factor in the formation of a nation, a tool for overcoming religious, educational, ethnic differences in the name of the consolidation of society and the creation of a state. The culture of a nation consists of numerous mutually compatible and complementary elements – language, art, beliefs and customs, national social, political, economic, cultural institutions that interact in a single communication space. From these unique «bricks» a unique structure is built, on which the identity of the national community rests.

Key words: cultural policy, culture, principles of cultural policy, state administration, state modernization.

UDC 351.85:304. (477)

STATE ADMINISTRATION IN THE FIELD OF PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE 2022-2023**Kupriichuk Vasily** – doctor of sciences in public administration, professor, leading researcher of the Department of Screen Culture and Informationism of the Institute of Cultural Studies of NAMU, Kyiv

Research methodology. It is determined by its purpose and combines four main methods – historical, structural-functional, systemic and comparative, which together allowed, in our opinion, to illuminate the specified scientific problem in all its completeness and complexity.

The aim of the study. It consists in revealing the administrative activities of the State in the field of protection and preservation of cultural heritage in the conditions of martial law.

Prospects for further research. The conducted research made it possible to formulate a number of proposals, first of all, it concerns the implementation of such aspects of state management in the field of cultural heritage protection, namely: further revision of the functions of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, delegation of some of them to other, including non-state, entities (protection of cultural heritage, museum activities, coordination of theater activities); taking into account the cultural specificity of regions during the reform of local self-government in order to preserve the basic network of cultural heritage objects, increase their financial and material and technical capacity, and diversify activities; improvement of the legislative framework in order to strengthen the capacity of non-governmental organizations operating in the field of culture to perform monitoring, management, organizational, supervisory, research functions, etc.

Key words: public administration, protection of cultural heritage, martial law, state policy, full-scale war, Russian aggression.

Надійшла до редакції 12.05.2022 р.

УДК 351.85.304

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ**Градівський Віктор** – аспірант кафедри регіональної політики

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби,

Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0003-1745-6584>DOI: <https://>

kvm1968@ukr.net

Розглянуто фінансово-економічний механізм публічного управління розвитком гуманітарної сфери в регіонах України. Проаналізовано основні джерела фінансування програм та заходів гуманітарної сфери України, які за напрямками формування поділяються на внутрішні та зовнішні, за формами власності і використання – на бюджетні та позабюджетні і за видами: бюджетні – за рівнями бюджетів, а позабюджетні – за рівнями централізації коштів.

Ключові слова: публічне управління, фінансово-економічний механізм, гуманітарна сфера, регіони України, бюджетне фінансування, фінансування програм.

Постановка проблеми. Запровадження та утвердження позитивних змін у вітчизняній гуманітарній сфері значною мірою залежить від фінансування, оскільки за умов перманентно складного економічного стану, підсиленого впливом російсько-української війни проти України, коли значні кошти йдуть на фінансування заходів щодо захисту територіальної цілісності держави, забезпечення громадян, що переміщуються з тимчасово окупованих територій, ліквідації наслідків гуманітарної катастрофи, соціальних негараздів, утілення навіть найощадливіших програм соціально-гуманітарного спрямування стає досить проблематичним. Разом із тим основні причини виникнення проблем недофінансування потреб вітчизняної гуманітарної сфери навіть не в тому, що не вистачає коштів, а в тому, що вичерпуються традиційні джерела її фінансування і надалі залишаються майже не задіяними цілком нові для нашого сьогодення, але досить відомі для інших країн світу, види фінансових і натуральних ресурсів, для застосування яких не завжди існує відповідна вітчизняна законодавча та нормативно-правова база.

Методологія дослідження. У процесі дослідження були використані наступні наукові методи: порівняльно-історичний (дав можливість зіставити вказані вище фактори в часі і в різних обставинах з урахуванням специфіки досліджуваних об'єктів); абдуктивний (сформовані на основі спостережень логічні висновки базуються на істотності наслідків в системі соціального напрямку державного управління); методи індукції та дедукції (використано для зведення в єдину цілісну систему емпіричних фактів, формування загальних теоретичних положень, висновків та практичних рекомендацій);